

Oponentní posudek na diplomovou práci

Lucie Ševčíková: Český architekt během politických změn po roce 1989

Nic není méně přehledné, než nedávná minulost. Výhodou mladé generace badatelů však je, že to, co my jsme sami teprve před nedávnem prožívali, je pro ni mnohdy už dávnověkem, složitě rekonstruovatelným z archivních materiálů. Tato konfrontace perspektiv je proto i pro oponenta vzrušující, obzvláště stane-li se sám přitom součástí předmětu bádání.

Lucie Ševčíková ovšem nezkoumá jen nedávnou minulost, ale především současnost naší architektury. A klade si otázku, jak se po roce 1989 proměnila role architekta, jaká je nová konstelace sil a aktérů, v níž se snaží prosadit své architektonické vize. A do jaké míry sny o obrodě architektury, spojené s pádem předchozího režimu, došly naplnění či ztroskotaly. Ševčíková se tedy nezabývá konkrétními architektonickými díly, ale – jak sama metaforicky říká – zákulisím, které jejich vznik ovlivňuje. A nejde jí o analýzu diferencovaného uměleckého směřování aktuální tvorby, ale o podmínky kvalitní úrovně celkové produkce.

Nemyslím si, že by tímto způsobem tematizace vybočovala z mezí uměleckohistorického výzkumu. Vždyť např. zkoumání vztahu umělce a jeho klienta, mecenáše nebo obecných dějinně společenských vazeb patří ke standardním tématům i ve starších historických obdobích. A je jen chvályhodné, pokud se v pohledu na současnou architekturu uplatní i širší společenskovední hlediska – až příliš často dnes absentují jak ve vlastní tvorbě, tak v její reflexi.

Diplomová práce má několik výrazných a přitom logicky propojených oddílů. V historické části stručně a přitom výstižně charakterizuje situaci architekta v rámci plánovaného hospodářství a systému státních projektových ústavů. Pečlivě zaznamenává všechny významné předlistopadové aktivity kritiků tehdejších poměrů v architektuře a výstavbě, a to i s využitím nepublikovaných zdrojů. Nelze přitom dnešní studentce vyčítat, že nedisponuje tehdy nezbytnou schopností číst mezi řádky a odhalit tak, že verbálně podobné publikované kritiky od představitelů tehdejšího Svazu architektů a jejich oponentů měly dost odlišný smysl. K dobové atmosféře kolem tehdejších protestů např. proti bourání Žižkova, ale i proti tunelu pod Stromovkou, je třeba dodat, že se do těchto – přece jen tolerovanějších – protestních hnutí promítal i skrytý obecně politický protest, a také proto měly takový veřejný ohlas.

Mostem k současnosti je v práci analýza tří architektonických soutěží nebo sporných kauz, které se odehrály krátce před a pak po přelomovém roce 1989. Ve všech případech autorka prokázala jak dobrou znalost předložených návrhů, tak onoho „zákulisí“, především však přesně pojmenovala základní příčiny selhání: V případě soutěže na dostavbu Staroměstské radnice jí byla absence jasného programu, v případě dostavby pankrácké pláně absence jasných a potvrzených regulačních podmínek a v případě neúspěšné soutěže na dům na náměstí v Litomyšli pak rozpory mezi tvůrčími architekty a památkáři. Myslím, že dalším vhodným případem by byla soutěž na Národní knihovnu na Letné, na níž by bylo možné demonstrovat i rozpolcenost uvnitř architektonické obce samé.

Kapitola o soutěžích, která se jako jediná část věnuje konkrétním, byť nerealizovaným dílům, zjevně slouží i jako jisté čtenářské zpestření úvah o obecném stavu architektonické disciplíny. Ten je charakterizován jako vystřízlivění z počátečních přehnaných iluzí o možnostech architektury proměnit svět k lepšímu; jako návrat k individualismu, který se zajímá jen o možnosti vlastního – architektonického – sebeprosazení a nikoliv o veřejné blaho, jako neochota nebo neschopnost vést rozumný dialog s veřejností. Autorka tyto rysy sleduje jak diachronicky na sledu polistopadových událostí, tak v systematickém rozboru role jednotlivých aktérů, tj. nejen architektů a jejich reprezentace, ale i investorů, médií a státní správy. Její pohled na nedávný vývoj je oprávněně kritický a sděluje ho i mnozí architekti sami. Neomezuje se jen na analýzu toho, jakou roli dnešní doba architektům přisoudila, ale otevřeně či v podtextu se ptá, jakou roli by mít měli a jak toho dosáhnout. Jednoduchá opověď samozřejmě neexistuje, ale apelativní tón práce vybízející architektky k přijetí odpovědnosti, je sympatický.

Přece jen však musím připojit několik kritických poznámek. Spravedlivé zaujetí pro dobrou věc někdy vede k přílišným zjednodušením, projevujícím se zejména v závěrečných částech. Pečlivější analýzu by si zasloužil zejména – pro autorku zásadní – pojem veřejnosti, neboť veřejnost vystupuje v této práci, ale i ve skutečnosti v mnoha často protichůdných rolích při sporech o stavební zásahy i při prosazování kvalitní architektury. A méně paušálně je třeba používat termín developer, neboli stavební podnikatel. Problém podle mne není v tom, že developer sleduje svůj úzce ekonomický soukromý zájem (takto vznikala většina zástavby od 19. století), ale v tom, že zde neexistují jasná pravidla, jak uvést v soulad soukromý a veřejný zájem, a chybí či nefunguje ani garant, který by měl tento veřejný zájem formulovat a hájit.

Za závažnější nedostatek práce považuji absenci zahraniční literatury. Ta by mohla naši domácí problematiku nasvětlit z většího odstupu (např. jediná uváděná zahraniční kniha editora Neila Leache „Architecture and Revolution“ se věnuje právě změnám ve střední a východní Evropě – je z ní však využita jen pasáž citující Václava Havla). Ale především by naše problémy zasadila do kontextu mezinárodního a umožnila lépe posoudit, co je tuzemským specifickým jako projev postkomunistického vývoje a co je obecným problémem současné architektury po celém světě.

Celkově však soudím, že práce je dobře zpracovaná, opírá se o důkladný průzkum domácích publikovaných pramenů i osobních rozhovorů, prokazuje metodologickou zdatnost i schopnost dospět k zobecňujícím závěrům a je napsána kultivovaným jazykem.

Práci doporučuji k obhajobě.

Doc. PhDr. Petr Kratochvíl, CSc.

Ústav dějin umění AV ČR